

YANGI O'ZBEKISTONDA TARIX SOHASINING DOLZARB MASALALARI

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

KONFERENSIYA TO'PLAMI

2026

URGANCH INNOVATIONS UNIVERSITETI

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari [Matn]: to'plam. – Urganch: 2026. – 212 b.

Dunyo tamaddunida **tarix fani** alohida va muhim o'rin egallaydi. Tarix boshqa fanlardan farqli ravishda insoniyat jamiyati taraqqiyoti, davlat va sivilizatsiyalarning shakllanishi, jamiyat hayotida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni izchil hamda tizimli ravishda o'rganadi. Tarix ilmi o'tmish voqealarini tahlil qilish orqali bugungi kunni anglash va kelajakni belgilashda ahamiyatli hisoblanadi.

“**Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari**” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallar to'plamidagi ilmiy tezis va maqolalar tarix sohasida amalga oshirilgan so'nggi tadqiqot va yangiliklarni keng ilmiy jamoatchilikka yetkazishga xizmat qiladi.

Mas'ul muharrirlar:

t.f.n., professor v.b. R.Abdirimov

PhD., dots. U.Maxmudov

Tahrir hay'ati:

PhD., dots. R.Anyozov

PhD., dots. M.Egamberganova

PhD., dots. B.Satimov

PhD., dots. O.Rajabov

To'plamda keltirilgan tezis (maqola)larning mazmuni, undagi ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlar hamda fikr-mulohazalar, takliflarning to'g'riligiga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

XORAZM VOHASIDA ETNOLOGIK TADQIQOTLARNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Abdalniyazova Moxira Davronbekovna

Urganch innovatsion universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xorazm vohasida olib borilayotgan etnologik tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilinadi. Hudud aholisi etnik tarkibi, an'anaviy turmush tarzi, urf-odatlar, marosimlar hamda madaniy merosning saqlanish va transformatsiya jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy ijtimoiy-madaniy jarayonlarning etnologik tadqiqotlardagi o'rni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Xorazm vohasi, etnologiya, etnik jarayonlar, urf-odatlar, an'anaviy madaniyat, marosimlar, madaniy meros, ijtimoiy transformatsiya.

Аннотация: В статье анализируются приоритетные направления этнологических исследований, проводимых в Хорезмской оазисе. Рассматриваются этнический состав населения, традиционный образ жизни, обычаи, ритуалы, а также процессы сохранения и трансформации культурного наследия. Кроме того, раскрывается роль современных социокультурных процессов в этнологических исследованиях.

Ключевые слова: Хорезмская оазис, этнология, этнические процессы, обычаи, традиционная культура, ритуалы, культурное наследие, социальная трансформация.

Abstract: This article analyzes the priority directions of ethnological research conducted in the Khorezm oasis. It examines the ethnic composition of the population, traditional ways of life, customs, rituals, and the processes of preservation and transformation of cultural heritage. In addition, the role of contemporary socio-cultural processes in ethnological studies is revealed.

Keywords: Khorezm oasis, ethnology, ethnic processes, customs, traditional culture, rituals, cultural heritage, social transformation.

Xorazm vohasi – Markaziy Osiyoning eng qadimiy va madaniy jihatdan boy hududlaridan biridir. Shu yerda qadimiy shaharlar, xalq an'analari, san'at va madaniy meros saqlanib qolgan. Bu hududni o'rganish orqali biz Xorazm aholisi qanday yashaganini, ularning oilaviy, ijtimoiy va madaniy hayotini chuqurroq tushunishimiz mumkin.

Etnologik tadqiqotlar Xorazmda oilaviy marosimlar, nikoh va to'y an'analari, kiyim-kechak va marosimiy taomlarni o'rganishga yo'naltirilgan. Bu ishlar nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega, chunki ular hududning madaniy merosini saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi.[1]

Tadqiqotning asosiy maqsadi – Xorazm vohasida etnologik tadqiqotlarning qaysi yo'nalishlari ustuvor ekanini aniqlash va hududning madaniy merosini o'rganishdir.

Xorazmni etnologik tadqiqotlar yuzasidan o'rganishda tarixiy manbalar muhim rol o'ynaydi. Bu manbalarni uch asosiy guruhga ajratish mumkin:

Qadimiy manbalar

Mahmud Qoshg'ariyning *“Devonu lug'otut-turk”* asari Xorazm aholisi nikoh va oilaviy an'analari haqida qimmatli ma'lumot beradi.[2] Zardushtiylikning *“Avesto”* kitobi va islom dini manbalari, jumladan Qur'oni Karim va hadislar, nikoh va oilaviy marosimlarning diniy asoslarini tushunishda foydali sanaladi.

Sovet davri tadqiqotlari

XIX–XX asrlarda hududni o'rganishga bag'ishlangan ekspeditsiyalar Xorazm aholisi turmush tarzi, to'y marosimlari va diniy e'tiqodlarni yozib qoldirgan. Misol uchun, nikoh va to'y marosimlari bilan bog'liq an'analarning hududiy xususiyati hamda qadimiy diniy e'tiqodlar tadqiq qilindi.[3]

Mustaqillik davri tadqiqotlari

XXI asr tadqiqotlari hududning zamonaviy an'analari va marosimlarini o'rganadi. Ular Xorazm madaniy merosini saqlash va rivojlantirishga yordam beradi.[4]

Xorijiy tadqiqotlar

Xorazm vohasini boshqa hududlar bilan taqqoslash orqali uning milliy va mintaqaviy xususiyatlarini aniqlash mumkin. Shu borada Bregel, Abramson, Akiner kabi olimlarning ishlari muhim. Mustaqillik yillarida Xorazmda nikoh va to'y marosimlari uch bosqichda o'rganiladi:

Dastlab kelin tanlash va fотиha o'qish – bu bosqichda kelinning rozi bo'lishi, kelin-uy ko'rish kabi an'analari mavjud. Keyin kelinni uyga olib kelish va nikoh – nikoh va to'y marosimlari davomida ko'plab an'anaviy udumlar, masalan “qush qo'ndi”, “ko'rpa bichar” amalga oshiriladi va to'y va undan keyingi tadbirlar – bu bosqichda mehmonlar bilan ko'ngilochar tadbirlar va oilaviy marosimlar o'tkaziladi.

To'y marosimlarida kiyilgan liboslar va tayyorlangan taomlar hududning madaniyatini aks ettiradi. Har bir tuman va mahalla o'ziga xos marosimlarga ega, masalan “qizlar bazmi”, “qush qo'ndi” va boshqa an'analari hududiy farqlarni ko'rsatadi.

Bugungi tadqiqotlar an'anaviy marosimlarni zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtirishga yo'naltirilgan, milliy madaniyatni saqlashga xizmat qiladi va bu borada Xorazmni boshqa hududlar bilan solishtirish uning milliy va mintaqaviy xususiyatlarini yaxshiroq ko'rsatadi.

Bugungi kunda Xorazm vohasida olib borilayotgan etnologik tadqiqotlar nafaqat hududning boy tarixiy merosini yoritadi, balki uning zamonaviy madaniy hayotini ham aks ettiradi. Tadqiqotlarda soha mutaxassislari — SH. Nurullayeva, M. Jumanioyova, S. Matkarimova, U. Abdalov, N. Matkarimova, Z. Abidova, M. Egamberganova va boshqalar faol ishtirok etib, hududiy urf-odatlar, nikoh marosimlari, taomlar va kiyim-kechak an'analari chuqur o'rganmoqda. Ularning ishlari Xorazm etnologiyasiga zamonaviy yondashuvni olib kirib, ilmiy asosda faktlarni tahlil qilishga imkon beradi. Shu tariqa, Xorazmdagi etnologik tadqiqotlar hududning madaniy boyligi va xalq an'analari saqlashga muhim hissa qo'shmoqda.

Xulosa qiladigan bo'lsak, Xorazm vohasida etnologik tadqiqotlar asosan oilaviy va nikoh marosimlari, kiyim-kechak, marosimiy taomlar va hududiy urf-

odatlarni o'rganishga yo'naltirilgan. Tarixiy manbalar, sovet davri ekspeditsiyalari, mustaqillik davri tadqiqotlari va xorijiy ishlar birgalikda hududning etnologik jihatdan muhim yo'nalishlarini aniqlashga yordam beradi. Tadqiqot natijalari Xorazm madaniyatini saqlash va rivojlantirishda ilmiy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. М.: Наука, 1969.
2. Қошғарий М. Девону луғатут турк. Т.: 1961.
3. Лобачева Н.П. Свадебный обряд как историко-этнографический источник. Советская этнография, 1981. № 2.
4. Жабборов И.М. Ўзбеклар: турмуш тарзи ва маданияти. Т.: Ўқитувчи, 2007.